ผลงานที่เป็นผลการดำเนินงานที่ผ่านมา

๑. ชื่อผลงาน หนังสือและระบบฐานข้อมูล เรื่อง "พืชป่าสมุนไพร"

๒. ระยะเวลาที่ดำเนินการ ปีงบประมาณ ๒๕๖๒

๓. ความรู้ทางวิชาการหรือแนวคิดที่ใช้ในการดำเนินการ

๑) องค์ความรู้ด้านพืชสมุนไพรและพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน (Medicinal plants & ethnobotany)

๒) องค์ความรู้ด้านอนุกรมวิธานพืช (Plant taxonomy)

๓) องค์ความรู้ด้านนิเวศวิทยาป่าไม้ (Forest ecology)

๔) การค้นคว้าเอกสารงานวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล และการเขียนคำบรรยายลักษณะทางพฤกษศาสตร์

๕) การออกแบบโครงสร้างข้อมูลเพื่อจัดทำฐานข้อมูลเครื่องยาพืชป่าสมุนไพรและตำรับยาสมุนไพรและข้อมูลในระบบ qr code

๖) การใช้โปรแกรมด้านกราฟฟิกดีไซน์ ได้แก่ Adobe Indesign Adobe Photoshop และ ACDsee

๔. สรุปสาระและขั้นตอนในการดำเนินงาน

หนังสือพืชป่าสมุนไพร เป็นส่วนหนึ่งในโครงการสำรวจและจัดทำข้อมูลพืชสมุนไพรในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๒ ที่ดำเนินการโดยกลุ่มงานพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช ทำให้ทราบว่ามีพรรณพืชพื้นเมืองที่พบในป่าธรรมชาติถึงประมาณ ๖๘๐ ชนิด ที่ถูกใช้เป็นยาสมุนไพร ทั้งเป็นยาเดี่ยวหรือผสมเป็นตำรับยาจำนวน ๒๑๑ ตำรับ โดยมีการเก็บข้อมูลจากหมอสมุนไพรพื้นบ้านจำนวน ๑๒ คน จาก ๖ จังหวัด ได้แก่ พิษณุโลก อุดรธานี ฉะเชิงเทรา สระแก้ว พัทลุง และตรัง นอกจากจะเผยแพร่ในรูปแบบหนังสือพืชป่าสมุนไพรแล้ว ยังจัดแสดงไว้ใน "ระบบฐานข้อมูลพืชป่าสมุนไพร" (เผยแพร่ในเว็บไซต์ http://www.dnp.go.th/botany/ herb.html) ซึ่งในหนังสือจะมีภาพ qr code ของแต่ละชนิดที่สามารถสแกนเพื่อเข้าสู่ข้อมูลที่มีมากกว่าเชื่อมโยงกับระบบฐานข้อมูลพืชป่าสมุนไพร มีการแสดงทั้งรูปภาพส่วนต่างๆ ของพืชสมุนไพร ภาพชิ้นยา ข้อมูลวิธีปรุงวิธีใช้ของตำรับยาต่างๆ ถิ่นอาศัยของพืชสมุนไพรในธรรมชาติ แหล่งอนุรักษ์พันธุกรรมนอกถิ่นกำเนิด พื้นที่อนุรักษ์ที่พบ และภาพตัวอย่างพรรณไม้อ้างอิง

การดำเนินงาน ประกอบด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑. สำรวจเก็บข้อมูลพืชป่าที่เป็นสมุนไพรในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ร่วมกับหมอสมุนไพรพื้นบ้าน

๒. วิเคราะห์และตรวจสอบชื่อพฤกษศาสตร์ของพืชสมุนไพร

๓. วิเคราะห์ข้อมูลและเขียนบรรยายข้อมูลสรรพคุณของพืชป่าสมุนไพรที่เป็นยาเดี่ยวและตำรับยา

๔. เขียนคำบรรยายลักษณะทางพฤกษศาสตร์ นิเวศวิทยา และการกระจายพันธุ์

๕. จัดการตัวอย่างพรรณไม้อ้างอิง (voucher specimens) เข้าระบบจัดเก็บในพิพิธภัณฑ์พืช เพื่อใช้ในการอ้างอิงทางวิชาการ

๖. ออกแบบและนำเข้าข้อมูล เพื่อจัดทำฐานข้อมูลเครื่องยาพืชป่าสมุนไพรและตำรับยาสมุนไพร และข้อมูลในระบบ qr code

๗. กรองข้อมูลในระบบฐานข้อมูลออกมาเรียบเรียงเป็นข้อมูลเพื่อจัดทำหนังสือ

๘. ออกแบบและจัดทำรูปเล่มโดยใช้โปรแกรม Adobe Indesign Adobe Photoshop และ ACDsee

๙. รวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาและรูปภาพ แล้วส่งโรงพิมพ์จัดพิมพ์หนังสือ

๕. ผู้ร่วมดำเนินการ (ถ้ามี)

๑. นายมานพ ผู้พัฒน์	สัดส่วนของผลงาน	๘๐%
๒. นายปรีชา การะเกตุ	สัดส่วนของผลงาน	๑๐%
๓. นายธีรวัฒน์ ทะนันไธสง	สัดส่วนของผลงาน	๑๐%

๖. ส่วนของงานที่ผู้เสนอเป็นผู้ปฏิบัติ (ระบุรายละเอียดของผลงานพร้อมทั้งสัดส่วนของผลงาน)

สัดส่วนของผลงาน ๘๐% แบ่งออกเป็น

- ตรวจสอบและเขียนเรียบเรียงข้อมูลสรรพคุณของพืชสมุนไพร	สัดส่วนของผลงาน	๑๕%
- ตรวจสอบชื่อพฤกษศาสตร์และเขียนคำบรรยายทางพฤกษศาสตร์	สัดส่วนของผลงาน	๔๐%
- ค้นหา ตรวจสอบภาพความถูกต้อง และปรับแสง-สีของภาพถ่าย เพื่อใช้ทำหนังสือและฐานข้อมูล	สัดส่วนของผลงาน	๑๐%
- ออกแบบโครงสร้างและรูปแบบการแสดงผลของระบบฐานข้อมูล	สัดส่วนของผลงาน	๕%
- ออกแบบและจัดทำรูปเล่มและติดต่อประสานงานกระบวนการพิมพ์	สัดส่วนของผลงาน	๑๐%

๗. ผลสำเร็จของงาน (เชิงปริมาณ/คุณภาพ)

จัดพิมพ์หนังสือพืชป่าสมุนไพร จำนวน ๕๐๐ เล่ม เนื้อหาภายในแบ่งออกเป็น ๕ ส่วนดังนี้

ส่วนที่ ๑ บทนำ : กล่าวถึงความเป็นมาและความสำคัญของการจัดทำหนังสือ

ส่วนที่ ๒ ตำรับยาสมุนไพรพื้นบ้าน : นำเสนอตำรับยาสมุนไพรพื้นบ้านจำนวน ๒๑๑ ตำรับ ที่ได้คัดเลือกมาจากการเก็บข้อมูลจากหมอสมุนไพรพื้นบ้านจำนวน ๑๒ ท่าน ใน ๔ ภาคของประเทศไทย ซึ่งเรียงตามรหัสตำรับยา ในส่วนนี้มีคำอธิบายสรรพคุณยา ส่วนประกอบของสมุนไพรต่าง ๆ ปริมาณที่ใช้ การปรุงยา และวิธีการใช้ยา นอกจากนี้ยังมีการอ้างอิงที่มาของข้อมูลในชื่อหมอสมุนไพรผู้ให้ข้อมูล

ส่วนที่ ๓ พืชป่าสมุนไพร : หรือเครื่องยาที่เป็นพืชสมุนไพร เป็นส่วนที่แสดงคำอธิบายพืชสมุนไพรที่ได้จากการสำรวจพบในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ทั้ง ๔ แห่ง จำนวน ๖๘๐ ชนิด ส่วนใหญ่เป็นพืชป่าพื้นเมืองของประเทศไทย (native species) ข้อมูลในส่วนที่ ๓ นี้ เป็นประโยชน์ต่อการค้นหาลักษณะหน้าตาของต้นสมุนไพรที่ถูกกล่าวไว้ในส่วนที่ ๒ หรือจากการค้นหาชนิดพืชที่ใช้รักษาตามอาการเจ็บป่วยที่ต้องการ หรือหากต้องการข้อมูลเพิ่มเติมสามารถสแกน qr code ของแต่ละชนิดที่แสดงไว้ให้ ซึ่งจะเข้าไปสู่ระบบฐานข้อมูลพืชป่าสมุนไพรที่มีการแสดงคำอธิบายและภาพถ่ายได้มากกว่าในรูปแบบหนังสือ รวมถึงรายละเอียดของตำรับยา วิธีปรุง วิธีใช้ยา ตลอดจนสามารถดาวน์โหลดภาพ qr code ไปใช้ประกอบในการทำป้ายชื่อพืชสมุนไพรได้อีกด้วย

ส่วนที่ ๔ ภาคผนวก : ประกอบด้วยดัชนีชื่อท้องถิ่น และดัชนีชื่อวิทยาศาสตร์

ส่วนที่ ๕ บรรณานุกรม : ประกอบด้วย ทำเนียบหมอสมุนไพรพื้นบ้าน และเอกสารอ้างอิง

๘. การนำไปใช้ประโยชน์

๘.๑ ประชาชนทั่วไปเข้าถึงข้อมูลพืชป่าสมุนไพรได้อย่างสะดวก ทั้งจากหนังสือพืชป่าสมุนไพรและฐานข้อมูลพืชป่าสมุนไพร สามารถนำองค์ความรู้และวิธีการรักษาไปใช้ในการดูแลสุขภาพ หรือบำบัดรักษาโรค/ความเจ็บป่วยขั้นพื้นฐานโดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพายาหรือแพทย์แผนปัจจุบัน

๘.๒ นักวิจัยสามารถเข้าถึงข้อมูลด้านการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรจากหนังสือและฐานข้อมูลพืชป่าสมุนไพรได้สะดวกและรวดเร็ว ส่งเสริมให้มีการพัฒนางานวิจัยด้านการใช้ประโยชน์จากพรรณพืชอย่างรวดเร็วมากยิ่งขึ้น

๘.๓ เป็นคู่มือศึกษาพืชป่าสมุนไพรที่ได้รับการตรวจสอบข้อมูลด้านชื่อพฤกษศาสตร์อย่างถูกต้องตามหลักพฤกษศาสตร์ มีรูปภาพและจุดสังเกตุอย่างง่ายให้ประชาชนทั่วไปสามารถจำแนกชนิดพืชสมุนไพรได้ด้วยตนเอง

๘.๔ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช มีระบบฐานข้อมูลพรรณไม้ป่ากว่า ๗๐๐ ชนิด เป็นของตนเอง ที่มิได้มีเพียงข้อมูลด้านสมุนไพรเพียงเท่านั้น แต่ยังมีภาพพรรณไม้ประกอบจำนวนมาก การบรรยายแบบกระชับ และการใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ อีกด้วย ซึ่งปรากฏในระบบฐานข้อมูล นำไปใช้สื่อความหมาย ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านพรรณไม้ในพื้นที่หน่วยงานต่างๆ ทั้งหน่วยงานภายในหรือหน่วยงานภายนอกกรมอุทยานแห่งชาติฯ ก็สามารถเข้ามาใช้ได้ ด้วยการเข้ามาศึกษาค้นคว้าหรือนำเครื่องหมาย qr code ไปจัดทำป้ายสื่อความหมาย จึงเป็นการช่วยประชาสัมพันธ์หน่วยงานที่ดีอีกอย่างหนึ่งด้วย

๙. ความยุ่งยากในการดำเนินงาน/ปัญหา/อุปสรรค

๙.๑ การสำรวจพืชสมุนไพรบางชนิดที่ลักษณะทางสัณฐานวิทยาที่ซับซ้อน ทำให้ยากต่อการจำแนกชื่อพฤกษศาสตร์หากไม่พบตัวอย่างดอกหรือผลในคราวเดียวกัน ดังนั้นจึงทำให้การสำรวจพืชสมุนไพรมีความจำเป็นต้องติดตามข้อมูลมากกว่า ๑ ครั้ง

๙.๒ องค์ความรู้ของหมอสมุนไพรพื้นบ้านบางคนหรือในบางชนิดอาจที่ความคลาดเคลื่อนเนื่องจาก พืชสมุนไพรบางชนิดไม่เคยพบหรือพบเพียงน้อยครั้งในสภาพต้นจริงในป่าธรรมชาติ ทำให้มีหมอสมุนไพรจำแนกชนิดผิด และผู้เก็บข้อมูลจะต้องวิเคราะห์ข้อมูลให้ถี่ถ้วนว่าจะใช้หรือไม่ใช้ข้อมูลนั้นต่อไป

๙.๓ การจัดทำระบบฐานข้อมูลพืชป่าสมุนไพรที่มีจำนวนข้อมูลประมาณ ๗๐๐ ชนิด ตำรับยากว่า ๒๐๐ ชนิด และภาพประกอบอีกกว่า ๓,๐๐๐ รูป ถือว่าเป็นข้อมูลที่มีจำนวนมาก ผู้วิเคราะห์และจัดทำข้อมูลจึงต้องทำงานหนักในการตรวจทานข้อมูลเหล่านี้ เพื่อข้อมูลถูกต้องมากที่สุด เพราะข้อมูลดังกล่าวจะถูกนำไปใช้อ้างอิงนำไปใช้ประโยชน์ต่อการอุปโภค/บริโภคต่อไป

๙.๔ การจัดทำระบบฐานข้อมูลจากจำนวนข้อมูลและกลุ่มข้อมูลเป็นจำนวนมาก ทำให้การประมวลผลและแสดงผลข้อมูลในเว็ปไซต์อาจเกิดข้อผิดพลาดได้เสมอ ผู้ออกแบบโครงสร้างข้อมูล และผู้เขียนโปรแกรมฐานข้อมูลจะต้องมีการปรับแก้โครงสร้างและการแสดงผลให้ออกมามีข้อผิดพลาดน้อยที่สุดและง่ายต่อการสืบค้นตลอดจนให้ตรงต่อความต้องการของผู้ใช้ข้อมูลอีกด้วย

๑๐. ข้อเสนอแนะ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายของพรรณพืชกว่าร้อยละ ๑๐ ของความหลากหลายของพรรณพืชที่มีทั้งหมดทั่วโลก ซึ่งถือว่ามีส่วนแบ่งในความหลากหลายนี้สูงมากเมื่อเปรียบเทียบกับขนาดพื้นที่ประเทศ ประกอบกับเรามีองค์ความรู้ด้านการใช้ประโยชน์จากพรรณพืชอยู่เป็นจำนวนมากที่สั่งสมสืบทอดต่อมาจากบรรพบุรุษในอดีตมาหลายชั่วรุ่น ปัจจุบันมีการรวบรวมองค์ความรู้เหล่านี้ (พฤกษศาสตร์พื้นบ้าน) น้อยมาก เนื่องจากเพียงบางชุมชนหรือบางหน่วยงานเท่านั้นที่เห็นคุณค่า โดยข้อมูลด้านพฤกษศาสตร์พื้นบ้านในประเทศไทยที่มีอยู่เป็นจำนวนมากนอกจากเหตุผลด้านความหลากหลายของพรรณพืชแล้ว ยังเกี่ยวข้องกับความแตกต่างของแต่ละท้องถิ่นที่จะมีชาติพันธุ์ วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันไป ในปัจจุบันปราชญ์หรือหมอสมุนไพรส่วนใหญ่มีอายุมากและเริ่มหายไปจากชุมชน หากเรายังไม่ตระหนักถึงคลังข้อมูลที่กำลังจะสูญหาย องค์ความรู้เหล่านี้จะต้องหมดไปในช่วงรุ่นเราอย่างแน่นอน แล้วเราจะต้องทำการวิจัยด้านการใช้ประโยชน์พืชโดยเริ่มนับหนึ่งใหม่ด้วยตนเอง ซึ่งหมายถึงความล่าช้าของการพัฒนางานวิจัยนั้นเอง

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชเป็นผู้ดูแลพื้นที่ป่าอนุรักษ์และเป็นพื้นที่ป่าส่วนใหญ่ของประเทศ ซึ่งเป็นที่อยู่ของพรรณไม้จำนวนมากและพืชหายากเกือบทั้งหมดของประเทศไทย สามารถหาได้จากพื้นที่ป่าอนุรักษ์ นักวิจัยของหน่วยงานเราจึงมีความได้เปรียบและมีประสบการณ์ในการสำรวจพรรณพืช หากมีการสนับสนุนให้เกิดงานวิจัยด้านการใช้ประโยชน์จากพรรณพืช นอกจากจะช่วยอนุรักษ์องค์ความรู้ของบรรพบุรุษแล้ว ยังเป็นการเพิ่มคุณค่าให้แก่ทรัพยากรป่าไม้ที่เราเฝ้าดูแลจากข้อมูลที่ได้รับมาเหล่านี้ แล้วนำไปจัดการดูแลทรัพยากรเหล่านั้นได้อย่างมีเป้าหมายที่ชัดเจน ตอบโจทย์ต่อการนำทรัพยากรธรรมชาติและองค์ความรู้เหล่านี้ไปใช้พัฒนาประเทศ

ขอรับรองว่าผลงานดังกล่าวข้างต้นเป็นความจริงทุกประการ

(ลงชื่อ) .....

(นายมานพ ผู้พัฒน์)

ผู้เสนอผลงาน

วันที่ ๒๒ / กรกฎาคม / ๒๕๖๔ .

ขอรับรับรองว่าสัดส่วนหรือลักษณะงานในการดำเนินการของผู้เสนอข้างต้นตรงถูกต้องตรงกับความเป็นจริงทุกประการ

(ลงชื่อ) .....

(นายปรีชา การะเกตุ)

ผู้ร่วมดำเนินการ

วันที่ ๑๙ / กรกฎาคม / ๒๕๖๔ .

(ลงชื่อ) .....

(นายธีรวัฒน์ ทะนันไธสง)

ผู้ร่วมดำเนินการ

วันที่ ๒๒ / กรกฎาคม / ๒๕๖๔ .

ได้ตรวจสอบแล้วขอรับรองว่าผลงานดังกล่าวข้างต้นถูกต้องตรงกับความเป็นจริงทุกประการ

(ลงชื่อ) .....
(นายราชันย์ ภู่มา)
(ตำแหน่ง) หัวหน้ากลุ่มงานพฤกษศาสตร์ป่าไม้
วันที่ 22 / กรกฎาคม / 2564

(ผู้บังคับบัญชาที่ควบคุมดูแลการดำเนินการ)

(ลงชื่อ) .....
(นายจรวย อินทร์จันทร์)
ผู้อำนวยการสำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช
ผู้อำนวยการกอง/สำนักขึ้นไป .....
วันที่...../...../.....

หมายเหตุ : หากผลงานมีลักษณะเฉพาะ เช่น แผ่นพับ หนังสือ แถบบันทึกเสียง ฯลฯ ผู้เสนอผลงานอาจส่งผลงานจริงประกอบการพิจารณาของคณะกรรมการก็ได้

ข้อเสนอแนวความคิด/วิธีการเพื่อพัฒนางานหรือปรับปรุงงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ของผู้เข้ารับการคัดเลือกชื่อ นายมานพ ผู้พัฒน์,
เพื่อประกอบการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการพิเศษ ตำแหน่งเลขที่ ๗๓๐,
สำนัก/กอง กลุ่มงานพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิจัยการอนุรักษ์ป่าไม้และพันธุ์พืช,
เรื่อง แผนงานอนุรักษ์พืชป่ามีค่าหายากและการผลิตกล้าไม้มีค่าเพื่อการอนุรักษ์ความหลายหลายทางชีวภาพและให้บริการประชาชน.

หลักการและเหตุผล

วัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้งสวนพฤกษศาสตร์และสวนรุกขชาติ คือการเป็นแหล่งรวบรวมพรรณไม้ที่มีชีวิตเพื่อการอนุรักษ์ การศึกษาวิจัย ตลอดจนเป็นแหล่งเรียนรู้ของเยาวชนและประชาชนทั่วไปด้านพฤกษศาสตร์ป่าไม้และการใช้ประโยชน์จากพรรณพืช โดยรูปแบบของการจัดทำสวนพฤกษศาสตร์จะต้องมีการจัดแสดงพรรณไม้อย่างเป็นหมวดหมู่ตามหลักอนุกรมวิธาน ตามกลุ่มการใช้ประโยชน์ด้านต่างๆ หรือตามกลุ่มพืชที่มีคุณค่ามีความสำคัญ เพื่อให้สามารถค้นคว้าและดูแลได้อย่างสะดวก ขณะที่สวนรุกขชาติมีการจัดแสดงพรรณไม้ที่มีอยู่เดิมตามธรรมชาติหรือมีการปลูกเพิ่มเติมพรรณพืชพื้นเมืองในท้องถิ่นควบคู่กับการให้ความรู้ด้านพฤกษศาสตร์ป่าไม้และการใช้ประโยชน์จากพรรณพืช

กลุ่มงานพฤกษศาสตร์ป่าไม้มีภารกิจหนึ่ง คือเป็นหน่วยงานที่เป็นตัวแทนของประเทศไทยในการเก็บรวบรวมเมล็ดพันธุ์ไม้ป่าเพื่อจัดทำธนาคารเมล็ดพันธุ์ (seed bank) ร่วมกับสวนพฤกษศาสตร์คิว สหราชอาณาจักร เพื่อเป็นการลดความเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ของพืชป่าสายพันธุ์ต่างๆ จากสาเหตุการทำลายป่าไม้ หรือสภาพภูมิอากาศโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๖๑ เรื่อง การขับเคลื่อนโครงการชุมชนไม้มีค่า เพื่อเป็นการเพิ่มพื้นที่ป่าในภาพรวมของประเทศ เพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชน รวมถึงการปลูกป่าในพื้นที่เขาหัวโล้น และพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม โดยกำหนดให้กระทรวงกลาโหมเป็นหน่วยงานหลักร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงมหาดไทยพิจารณากำหนดแนวทางการดำเนินการเพื่อส่งเสริมการปลูกไม้มีค่าในพื้นที่ต่าง ๆ รวมถึงการจัดทำบัญชีพรรณไม้มีค่า ๕๘ รายการขึ้นมา

จากภารกิจเร่งด่วนของนโยบายรัฐบาลที่จะต้องคิดและแก้ไขปัญหาเร่งด่วนของประเทศเพื่อให้ทันต่อสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งสอดคล้องกับภารกิจหลักของกลุ่มงานพฤกษศาสตร์ที่มีอยู่เดิม ดังนั้นกลุ่มงานพฤกษศาสตร์จึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงกิจกรรม/แผนงานให้สอดรับกับนโยบายดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อการให้บริการประชาชน ทั้งยังมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

บทวิเคราะห์/แนวความคิด/ข้อเสนอ

สวนพฤกษศาสตร์และสวนรุกขชาติเป็นหน่วยงานภาคสนามภายใต้สังกัดกลุ่มงานพฤกษศาสตร์ป่าไม้ ซึ่งมีความพร้อมของเจ้าหน้าที่และองค์ความรู้ด้านพฤกษศาสตร์ป่าไม้ทั้งจากนักวิจัยที่อยู่ส่วนกลาง จึงสามารถให้คำแนะนำ ตรวจสอบพรรณพืชได้หลากชนิด ประกอบกับสวนพฤกษศาสตร์และสวนรุกขชาติที่มีกระจายอยู่ทั่วประเทศมีเจ้าหน้าที่และพื้นที่ดำเนินงานภาคสนามที่มีองค์ความรู้ด้านการเพาะขยายพันธุ์และการดูแลพรรณพืชป่าบางชนิดเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว ทว่าการดำเนินงานที่ผ่านมา ด้านการผลิตกล้าไม้ การปลูกและการอนุรักษ์พืชป่ามีค่าหายากยังไม่มีแผนดำเนินงานหรือวิธีการที่ชัดเจน และการติดตามผลอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้

สวนพฤกษศาสตร์และสวนรุกขชาติปลูกพรรณไม้อย่างไม่มีเป้าหมายที่ชัดเจน เมื่อเวลาสะสมผ่านไปนานพรรณไม้ในสวนจึงถูกสะสมเพิ่มมากขึ้นจนดูรกรุ่มครึ้มไปด้วยพรรณไม้ชนิดซ้ำ ๆ หรือล้มตายไปโดยขาดข้อมูลพื้นฐาน ขาดการติดตามการเจริญเติบโต ขาดการวิจัยขั้นพื้นฐานหรือองค์ความรู้ในการเพาะขยายพันธุ์พืชป่าหายากที่ถูกรวบรวมไว้เป็นเอกสาร ขาดการเก็บข้อมูลชีพลักษณ์ของแม่ไม้ชนิดต่าง ๆ หรือพืชสำคัญในท้องถิ่น ส่งผลให้ไม่สามารถให้บริการข้อมูลได้เมื่อมีหน่วยงานทั้งภายในกรมอุทยานแห่งชาติ ฯ หรือหน่วยงานภายนอกซักถามมาทั้งที่มีภารกิจที่เกี่ยวข้องโดยตรง

ด้วยสภาพปัญหาเหล่านี้จึงควรมีการวางแผนการดำเนินงานที่มีเป้าหมาย วิธีการเก็บข้อมูล และการติดตามผลการดำเนินงานที่ชัดเจน โดยขอเสนอแนะให้สวนพฤกษศาสตร์และสวนรุกขชาติดำเนินการดังต่อไปนี้

๑) จัดทำแผนงานอนุรักษ์พืชป่ามีค่าหายากให้สวนพฤกษศาสตร์ ดำเนินการสำรวจข้อมูลแม่ไม้ จัดเก็บเมล็ดพันธุ์ เพาะขยายพันธุ์ ปลูกอนุรักษ์ ติดตามข้อมูลการเจริญเติบโต และแจกจ่ายกล้าไม้เหล่านั้นไปสู่ภาครัฐ เอกชน และประชาชนทั่วไป เพื่อกระจายความเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์และหาแนวร่วมต่อการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชในอนาคต โดยให้เลือกพืชป่ามีค่าหายากดำเนินการปีละ ๒ ชนิด จากบัญชีพืชป่ามีค่าหายากที่นักพฤกษศาสตร์จากส่วนกลางร่วมกันพิจารณา พร้อมให้ข้อมูลแหล่งแม่ไม้ ฤดูกาลออกดอกติดผล กระบวนการจัดเก็บเมล็ดในเบื้องต้น แล้วให้สวนพฤกษศาสตร์ส่งมอบเมล็ดไม้บางส่วนให้กลุ่มงานพฤกษศาสตร์รวบรวมเพื่อจัดทำ seed bank

โดยมีแนวทางการคัดเลือกชนิดพืชป่ามีค่าหายากจากกลุ่มพรรณพืชดังนี้

- ชนิดพรรณพื้นเมืองของประเทศไทย (indigenous species/native species)
- พืชหายาก (rare species) ขึ้นอยู่ในเขตการกระจายพันธุ์ที่มีพื้นที่ไม่มากและ/หรือปรากฏเพียงน้อยแห่ง
- พืชถิ่นเดียวหรือพืชเฉพาะถิ่นของประเทศไทย (edemic species)
- พืชที่มีค่าหรือมีศักยภาพต่อการนำมาพัฒนาเศรฐกิจประเทศ เช่น พืชอาหาร ไม้มีค่า ของป่ามีค่า วัสดุใช้สอย สมุนไพร ไม้ประดับสวยงาม ดอกมีกลิ่นหอม เป็นพืชที่มีลักษณะแปลกน่าสนใจ เป็นต้น

๒) จัดทำแผนงานผลิตกล้าไม้มีค่า ให้สวนรุกขชาติดำเนินการเก็บรวบรวมเมล็ดไม้นำมาผลิตกล้าไม้ แล้วแจกจ่ายกล้าไม้ไปสู่ภาครัฐ เอกชน และประชาชนทั่วไป เพื่อสนองนโยบายและขับเคลื่อนโครงการต่าง ๆ ของภาครัฐที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ส่งเสริมการปลูกต้นไม้เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียว ตลอดจนเป็นการสร้างรายได้ ลดรายจ่ายให้แก่ประชาชน โดยให้เลือกพืชมีค่าดำเนินการปีละไม่น้อยกว่า ๗ ชนิด เพื่อผลิตกล้าไม้รวมกันไม่น้อยกว่า ๕,๐๐๐ กล้า/ปี จากบัญชีรายชื่อพรรณไม้มีค่าที่นักพฤกษศาสตร์จากส่วนกลางร่วมกันพิจารณา พร้อมให้ข้อมูลด้านประโยชน์ของต้นไม้แต่ละชนิด แหล่งแม่ไม้ ฤดูกาลออกดอกติดผล วิธีการเพาะขยายพันธุ์ และการดูแลในเบื้องต้น

โดยมีแนวทางการคัดเลือกชนิดไม้มีค่าจากกลุ่มพรรณพืชดังนี้

- พรรณไม้มีค่า ๕๘ รายงานในบัญชีแนบท้ายมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๖๑ เรื่อง การขับเคลื่อนโครงการชุมชน
- พรรณไม้มีค่าอื่นๆ นอกเหนือจากบัญชีแรก เพื่อเพิ่มทางเลือกให้แก่เจ้าหน้าที่ในการดำเนินการและครอบคลุมความต้องการของประชาชน โดยเป็นพืชที่มีค่าหรือมีศักยภาพต่อการนำมาพัฒนาเศรษฐกิจประเทศ เช่น พืชอาหาร ไม้มีค่า ของป่ามีค่า วัสดุใช้สอย พืชสมุนไพรชนิดที่เป็นยาสามัญประจำบ้าน ไม้ประดับสวยงาม ไม้ดอกมีกลิ่นหอม เป็นต้น

ทั้งนี้ กลุ่มงานพฤกษศาสตร์จะต้องมีการออกแบบรายละเอียดวิธีการเก็บข้อมูลที่เข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน มีการรายงานผลการดำเนินงาน และมีเป้าหมายของการดำเนินงานที่ชัดเจน เพื่อให้สวนพฤกษศาสตร์และสวนรุกขชาติสามารถดำเนินการได้อย่างแท้จริง และมีการรายงานผลอย่างต่อเนื่องแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงหัวหน้าสวนฯ ก็ตาม

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑. สวนพฤกษศาสตร์มีข้อมูลและองค์ความรู้ด้านการเพาะขยายพันธุ์ และการอนุรักษ์พืชป่ามีค่าหายากอย่างน้อยปีละ ๒ ชนิด และจะสะสมเพิ่มมากขึ้นในอนาคต ซึ่งต่อไปจะเป็นแหล่งอนุรักษ์พันธุกรรมนอกถิ่น (ex-situ) พืชป่ามีค่าหายากที่สำคัญของประเทศไทย มีแม่ไม้ที่ผลิตเมล็ดนำไปเพาะกล้าไม้เพื่อการอนุรักษ์ต่อไปได้

๒. กลุ่มงานพฤกษศาสตร์ป่าไม้มีหน่วยงานภาคสนามช่วยสนับสนุนการเก็บเมล็ดไม้เข้าสู่ seed bank และได้ข้อมูลแม่ไม้ทั้งจากในป่าอนุรักษ์ รวมถึงแม่ไม้ในอนาคตที่กำลังถูกปลูกอนุรักษ์ในสวนพฤกษศาสตร์

๓. สวนรุกขชาติมีข้อมูลและองค์ความรู้ด้านการเพาะขยายพันธุ์พรรณไม้มีค่า สามารถให้บริการกล้าไม้มีค่าแก่ประชาชนและหน่วยงานต่าง ๆ ร่วมทั้งสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการเพาะขยายพันธุ์ การปลูกดูแลรักษา และประโยชน์ของต้นไม้แต่ละชนิดได้

๔. คุณค่าของหน่วยงานที่มีมากขึ้น สร้างภาพลักษณ์ที่ดีและภาพจดจำว่า หากจะหาความรู้เกี่ยวกับพรรณไม้มีค่าหายาก การปลูกต้นไม้ และการสนับสนุนกล้าไม้ ประชาชนและหน่วยงานต่างๆ จะต้องนึกถึงสวนพฤกษศาสตร์และสวนรุกขชาติเป็นอันดับแรก

ตัวชี้วัดความสำเร็จ

๑. ในระยะเวลา ๑๐ ปีงบประมาณ กลุ่มงานพฤกษศาสตร์ป่าไม้จะมีพรรณไม้มีค่าหายากที่ปลูกแสดงมีองค์ความรู้ด้านการเพาะขยายพันธุ์ และการดูแลรักษา จำนวนไม่น้อยกว่า ๒๐ ชนิด/สวนพฤกษศาสตร์ หรือในภาพรวมของทั้งประเทศจากสวนพฤกษศาสตร์ทั้ง ๑๘ แห่งในสังกัด จะมีข้อมูลดังกล่าวไม่น้อยกว่า ๒๐๐ ชนิด

๒. ในระยะเวลา ๑๐ ปีงบประมาณ กลุ่มงานพฤกษศาสตร์ป่าไม้จะมีข้อมูลบัญชีชนิดกล้าไม้มีค่า และมีองค์ความรู้ด้านการเพาะขยายพันธุ์ไม้มีค่า จำนวนไม่น้อยกว่า ๒๐ ชนิด/สวนรุกขชาติ หรือในภาพรวมของทั้งประเทศจากสวนรุกขชาติทั้ง ๕๐ แห่งในสังกัด จะมีข้อมูลดังกล่าวไม่น้อยกว่า ๓๐๐ ชนิด

(ลงชื่อ) .....

(นายมานพ ผู้พัฒน์)

ผู้เสนอแนวคิด

วันที่ ๒๒ / กรกฎาคม / ๒๕๖๔